

Письменна Т. В., аспірантка кафедри фінансів
Тернопільський національний економічний університет

КОМПОНЕНТИ ПІДСИСТЕМИ БЮДЖЕТНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВИДАТКАМИ НА ОСВІТУ

За свідченням практики сучасної бюджетної політики України, її пріоритети зводяться до забезпечення соціалізації бюджету, тобто збільшення обсягів соціальних видатків – видатків бюджетів на освіту, охорону здоров'я, соціальний захист та соціальне забезпечення. Існуюча постійно проблема нестачі бюджетних коштів на розвиток сфер освіти, охорони здоров'я, соціального захисту і соціального забезпечення, і, водночас, поширена практика незаконного, в тому числі нецільового, а також неефективного використання обмежених бюджетних ресурсів слугують в ролі сильного поштовху для функціонування підсистем бюджетного контролю за видатками на освіту, охорону здоров'я, соціальний захист та соціальне забезпечення з дотриманням принципів результативності, дієвості та ефективності.

Вітчизняні науковці застосовують системний підхід до розкриття змісту поняття “контроль”, зокрема, у їх працях [6, 53; 3, 544; 12, 26; 8; 2, 254; 7, 443-448] визначено, що систему контролю формують такі обов'язкові елементи: контролюючі суб'єкти, підконтрольні об'єкти та контрольні дії. На думку українських учених, перелік обов'язкових складових може бути доповнений нормативно-правовою базою діяльності суб'єктів контролю, предметом контролю, формами та методами контролю, принципами контролю. За нашим баченням, з таких частин формується система різних видів контролю – фінансового контролю, державного фінансового контролю та бюджетного контролю, проте для кожного з них властиві свої контролюючі органи, підконтрольні об'єкти, предмет, принципи, форми, методи, методичні прийоми та способи контролю, а також функціонування таких систем регламентують положення відповідної законодавчої і нормативно-правової бази. Відповідно, з таких компонентів сформована

підсистема бюджетного контролю за видатками на освіту і в цілому їй властиві риси, якими володіє система бюджетного контролю, але функціонування системи бюджетного контролю у сфері освіти робить її не схожою, скажімо, на підсистему бюджетного контролю за видатками на охорону здоров'я.

Як глибоко переконаний сучасний український вчений Зима Д. Л., система фінансового контролю складається з таких елементів як контролюючі і підконтрольні суб'єкти. На його думку, названі елементи є основними, тому це означає, що склад системи фінансового контролю не обмежується лише ними, а може включати також інші складові, які в цілому роблять систему фінансового контролю повною і довершеною [4]. На думку українського науковця Іващенко Л. А., яка спромоглася дослідити майже всі назрілі проблеми, які супроводжували розвиток державного фінансового контролю до 2005 р., система державного фінансового контролю вже на той час знаходилася майже у сформованому стані. Як аргумент зазначеному, у час побудови та розвитку ринкової економіки систему державного фінансового контролю в Україні формували такі основні складники як нормативно-правова база, органи, що здійснюють державний контроль, форми й методи контролю [5]. На глибоке переконання провідного знавця теорії та практики державного фінансового контролю Симоненка В. К., система державного фінансового контролю повинна органічно поєднувати державний зовнішній та внутрішній контроль. Автор цієї наукової думки означає систему державного фінансового контролю як єдину, посилаючись на те, що вона має будуватися на єдиних принципах, функціонувати на одних нормативно-правових засадах [11, 105].

Таким чином, посилаючись на думки українських учених Зими Д. Л., Іващенко Л. А. і Симоненка В. К., доречно засвідчити, що підсистема бюджетного контролю за видатками на освіту, як і система фінансового контролю, складається з таких основних елементів як контролюючі і підконтрольні суб'єкти; зважаючи на те, що систему державного фінансового контролю в Україні формують такі основні складники як нормативно-правова база, органи, що здійснюють державний контроль, форми та методи контролю, то без таких

складових частин не може діяти підсистема бюджетного контролю за видатками на освіту; бюджетний контроль за видатками на освіту повірені здійснювати органи державного зовнішнього і внутрішнього контролю.

На думку Павлюк К. В., систему фінансового контролю характеризують такі ознаки як цілеспрямованість, динамізм і цілісність. Так, цілеспрямованість фінансового контролю як системи проявляється в тому, що всі види і форми контролю слугують загальній меті, тобто сприяють успішній реалізації фінансової політики, ефективному використанню фінансових ресурсів. Зважаючи на те, що фінансовий контроль знаходиться у процесі постійного розвитку та вдосконалення, то очевидно, що його система повинна бути динамічною. При цьому фінансовий контроль як система зберігає у певних межах свою внутрішню структуру, властиві йому форми і методи незалежно від оточуючого середовища. І, на кінець, системі фінансового контролю в цілому властиві такі риси, яких немає у кожного складового елемента [3, 536]. На наше переконання, запропоновані Павлюк К. В. такі ознаки як цілеспрямованість, динамізм і цілісність цілком можна застосувати до характеристики системи не тільки фінансового контролю, а й державного фінансового контролю і бюджетного контролю, а крім цього, за їх допомогою можна атестувати підсистему бюджетного контролю за видатками на освіту.

Знаючи досліджувану нами проблему вчені Мних Є. В., Кравченко Г. О. і Барабаш Н. С. обґрунтовано запевняють, що нині наша держава не може гордитися “цілісною, міцною, ефективно функціонуючою системою державного фінансового контролю” [9, 13]. Як аргумент цьому, названі фахівці переконані, що хоча окремі елементи системи державного фінансового контролю вже функціонують, проте вони діють розрізнено, нескоординовано, за умов недосконалої і часом суперечливої нормативно-правової бази, яка регламентує їх діяльність. На їх думку, яка має широкомасову підтримку, система державного фінансового контролю в Україні повинна будуватися на єдиній законодавчій базі, керуватися одними принципами та продуктивно вирішувати попередньо окреслені завдання контролю за формуванням і використанням фінансових ресурсів.

На глибоке переконання активного дослідника багатоаспектних проблем, які супроводжують створення дієвої та чітко структурованої системи державного фінансового контролю в Україні, Басанцова І. В., на теперішній час у нашій державі відсутня система державного фінансового контролю з такими рисами. Зокрема, відомий науковець аргументує свою думку тими фактами, що нині “не існує цілісної, незалежної від влади системи державного фінансового контролю, керованої конституційно визначеним вищим органом, побудованої на єдиних принципах та нормативно-правових засадах функціонування” [1]. Крім зазначеного, створена в Україні система державного фінансового контролю повинна бути гнучкою і мобільною, тобто спроможною до модифікації у разі зміни вектора розвитку української економіки.

Прибічник окресленої вище позиції почесний академік Міжнародної Кадрової Академії, радник голови Рахункової палати Петренко П. С. категорично заявляє про дійсну відсутність на сьогоднішній час системи державного фінансового контролю в Україні. Про це свідчить той факт, що нинішня система державного фінансового контролю функціонує на підставі законів, постанов і розпоряджень, які суперечливі між собою і не узгоджені з міжнародними правовими документами [10].

Таким чином, більшість українських учених, серед яких Барабаш Н. С., Басанцов І. В., Кравченко Г. О., Мних Є. В. і Петренко П. С., сходяться на думці, що чинна в Україні система державного фінансового контролю не відповідає вимогам довершеної, а відтак до неї повинні бути застосовані заходи, спрямовані на вдосконалення її складових частин. За нашими спостереженнями, вище означені вітчизняними науковцями проблеми супроводжують також функціонування системи бюджетного контролю в Україні, більш того, вони гальмують розвиток її підсистем – бюджетного контролю за видатками на соціальний захист і соціальне забезпечення, науку та освіту, інноваційну діяльність, охорону здоров'я і спорт тощо.

Підсумовуючи вище зазначене, доречно констатувати, що на сьогодні в Україні функціонує підсистема бюджетного контролю за видатками на освіту,

яку формують контролюючі органи, підконтрольні об'єкти, предмет, принципи, форми, методи, методичні прийоми та способи контролю, а також її дію регламентують положення відповідної законодавчої та нормативно-правової бази. Проте, необхідно визнати, що ефективному функціонуванню, більш того, бажаному розвитку підсистеми бюджетного контролю за видатками на освіту перешкоджають численні проблеми, серед яких ключова і така, яка породжує існування інших, – відсутність єдиного закону про основи державного фінансового контролю. Зважаючи на те, що бюджетний контроль класифікується як один з найважливіших різновидів державного фінансового контролю, то положення такого закону повинні тлумачити поняття бюджетного контролю, визначати його ціль та завдання, упорядковувати систему органів бюджетного контролю, а в проекті Закону України “Про державний контроль за дотриманням бюджетного законодавства та відповідальність за бюджетні правопорушення” відомості про бюджетний контроль доцільно, за нашим баченням, розширити нормами, які б обґрунтовували правові, організаційні та методологічні засади функціонування підсистем бюджетного контролю за видатками на соціальний захист і соціальне забезпечення, науку та освіту, інноваційну діяльність, охорону здоров'я і спорт тощо. Тільки в результаті прийняття вище згаданих законопроектів буде вирішено доволі актуальну на сьогодні проблему існування недосконалої, суперечливої і розрізненої законодавчої та нормативно-правової бази, що, в свою чергу, покладе початок розв'язанню інших проблем, які супроводжують практику бюджетного контролю за видатками на освіту.

Список використаних джерел:

- 1) Басанцов І. В. Розвиток державного фінансового контролю в умовах ринкової економіки України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора економічних наук: спец. 08.00.08 “Гроші, фінанси і кредит” / І. В. Басанцов [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.lib.ua-gu.net/diss/cont/349929.html>. – Назва з екрану.
- 2) Бюджетний менеджмент: [навч. посіб.] / Л. В. Панкевич, М. А. Зварич, П. Я. Могиляк, Б. І. Хомічак. – К.: Знання, 2006. – 293с.
- 3) Василик О. Д. Державні фінанси України: [підручник] / О. Д. Василик, К. В. Павлюк. – К.: НІОС., 2002. – 608с.
- 4) Зима Д. Л. Теоретико-правові питання координації державного фінансового контролю: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 “Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право” / Д. Л. Зима [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.lib.ua-gu.net/diss/cont/342108.html>. – Назва з екрану.
- 5) Іващенко Л. А. Розвиток державного фінансового контролю в умовах ринкової економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.04.01 “Фінанси, грошовий обіг і кредит” / Л. А. Іващенко [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.lib.ua-gu.net/inode/37566.html>. – Назва з екрану.
- 6) Калюга Є. В. Чинна система державного фінансового контролю та шляхи її реформування / Є. В. Калюга // Фінансовий контроль. – 2001. – № 3. – С. 51-59.
- 7) Клець Л. Є. Бюджетний менеджмент: [навчальний посібник] / Л. Є. Клець. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 640с.
- 8) Клімова С. М. Інституціональна організація фінансового контролю на центральному рівні державного управління: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 25.00.01 “Теорія та історія державного управління” / С. М. Клімова [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.lib.ua-gu.net/inode/34860.html>. – Назва з екрану.
- 9) Мних Є. В. Фінансовий контроль бюджетних ресурсів: [монографія] / Є. В. Мних, Г. О. Кравченко, Н. С. Барабаш та ін.; за заг. ред. Є. В. Мниха. – К.: Київ. нац. торг. екон. ун-т, 2008. – 186с.
- 10) Петренко П. Що гальмує систему урядового контролю економіки України? [Електронний ресурс] / П. Петренко // Персонал. – 2007. – № 11. – Режим доступу до журн.: <http://www.personal.in.ua/article.php?ida=610>.
- 11) Симоненко В. К. Основи єдиної системи державного фінансового контролю в Україні (макроекономічний аспект) / В. К. Симоненко, О. І. Барановський, П. С. Петренко. – К.: Знання України, 2006. – 280с.

12) Стефанюк І. Необхідність і проблеми удосконалення системи державного фінансового контролю / І. Стефанюк // Економіка, фінанси, право. – 2002. – № 12. – С. 24-29.